

Høringsnotat om forslag til endringer i opplæringsloven

1. Innledning

Kunnskapsdepartementet legger her frem et høringsnotat med forslag til endringer i lov 17. juli 1998 nr 61 om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova).

Høringsnotatet inneholder følgende forslag til endring:

- Innføre rett til påbygging til generell studiekompetanse etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring.

Det tas sikte på at endringene kan tre i kraft 1. august 2014.

2. Rett til påbygging til generell studiekompetanse etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring

2.1 Bakgrunn

Påbygging til generell studiekompetanse er et eget programområde i videregående opplæring¹ som elever i yrkesfaglige utdanningsprogrammer kan velge å søke etter Vg2. Påbygging er et alternativ til å gå ut i lære i en virksomhet og består av et skoleår med en fagsammensetning og et timetall som til sammen ivaretar kravene til generell studiekompetanse. Det er en del av den såkalte ungdomsretten til videregående opplæring.

Det er bare påbygging etter Vg2 som er regulert i tilbudsstrukturen for videregående opplæring (rundskriv fra Utdanningsdirektoratet – Udir-1-2013). Men noen fylkeskommuner gir - etter søknad - tilbud om påbygging til generell studiekompetanse etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring. De siste årene har det vært en sterk økning i antall elever som søker dette tilbudet. Fra 2009 til 2012 har det nesten vært en tredobling i søknadstallet. Denne formen for påbygging kommer som et tillegg til ungdomsretten og er pr. i dag ingen individuell og lovfestet rett.

Flere undersøkelser, blant annet fra Evalueringen av Kunnskapsløftet (se fotnote 2 nedenfor), viser at mange elever velger påbygging til generell studiekompetanse fremfor å gå ut i lære. De fleste velger dette påbyggingsåret fordi de ønsker generell studiekompetanse og har planer om senere å ta høyere utdanning, ikke fordi de ikke får læreplass. En del elever begynner også videregående opplæring på et yrkesfaglig utdanningsprogram med sikte på å avslutte med generell studiekompetanse.

Bare i overkant av halvparten av elevene på påbygging oppnår generell studiekompetanse ved å fullføre og bestå påbyggingsåret. En stor andel av elevene mangler faglige forutsetninger for å bestå ett eller flere av fagene, og strykprosenten i påbyggingsåret er svært høy. Dette er uheldig, ikke bare for eleven som stryker og de belastningene det medfører for

---

¹ Et programområde er betegnelsen på en valgt retning i videregående opplæring.

den enkelte, men også for samfunnet som har behov for personer med fullført og bestått videregående opplæring.

Ett av sektormålene for grunnopplæringen, blant annet omtalt i Meld. St. 20 (2012–2013) *På rett vei*, er at alle elever og lærlinger som er i stand til det, skal gjennomføre videregående opplæring. I meldingen til Stortinget er det presentert ulike tiltak for økt gjennomføring. Blant disse er bedre sikkerhetsnett mot frafall, et kvalitetsløft i fag- og yrkesopplæringen ved økt fleksibilitet og relevans og nye karriere- og utdanningsmuligheter gjennom blant annet alternative yrkesfaglige veier og muligheter for påbygging.

Ett særlig tiltak – og som er det som er gjenstand for høring her – er å lovfeste en rett til påbygging til generell studiekompetanse for elever med fullført og bestått fag- og yrkesopplæring.

Når det nedenfor i høringsbrevet brukes begrepet ”ungdom” menes dem som er elever og lærlinger før utløpet av det året de fyller 24 år. Fra og med det året de fyller 25 år er de nedenfor benevnt som ”voksne.”

2.2 Gjeldende rett

Retten til videregående opplæring for ungdom er hjemlet i opplæringslovens § 3-1. Retten gjelder ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring og gir rett til tre års heltids videregående opplæring, eventuelt lenger dersom en læreplan i et fag forutsetter det. Det er dette som kalles ungdomsretten. Denne retten gjelder både elever, lærlinger og lærekandidater. Retten må normalt tas ut etter en sammenhengende periode på fem år, i gitte tilfeller seks år og innen utløpet av det året vedkommende fyller 24 år. Ved omvalg kan tidsperioden utvides med inntil ett år.

Søkere har rett til inntak på ett av tre alternative utdanningsprogrammer på videregående trinn 1 som de har søkt på og til to års videregående opplæring innenfor det samme utdanningsprogrammet.

Har en elev tatt to år i skole på et yrkesfaglig studieprogram og fortsetter normalløpet med to år i bedrift for å få fag- eller svennebrev, har ikke eleven rett til påbygging etterpå. Ungdomsretten er da brukt opp. Det er mulig lokalt å søke påbygging etter et slikt yrkesfaglig løp, men det foreligger ingen lovfestet rett for den enkelte.

Omfanget av videregående opplæring i tid er regulert i opplæringslovens § 3-2. Her har departementet hjemmel til å forskriftsfeste den samlede tiden til opplæring, også for lærlinger og lærekandidater.

Opplæringsordningen, dvs. hovedstrukturen for videregående opplæring, er regulert i opplæringslovens § 3-3. Det gjelder blant annet hva den videregående opplæringen skal føre frem til, at opplæringen i skole skal omfatte tre trinn, at fagopplæringen normalt er to år i skole og to år i bedrift (2+2-modellen) og at fylkeskommunen har plikt til å tilby opplæring i skole dersom det ikke finnes tilstrekkelig med læreplasser i bedrift.

Innholdet i retten til opplæring er regulert i forskrift til opplæringsloven og læreplanverket, herunder fag- og timefordelingen. Forskriftene er gitt med hjemmel i opplæringslovens § 3-4.

I § 1-3 i forskrift til opplæringsloven heter det at den videregående opplæringen skal være i overensstemmelse med Læreplanverket.

I Utdanningsdirektoratets årlige rundskriv Udir-1-2013 *Kunnskapsløftet fag- og timefordeling og tilbudsstruktur* er blant annet påbygging nærmere omtalt, både hvem påbygging er beregnet for og fag- og timefordelingen i dette programområdet.

Retten til videregående opplæring for voksne er regulert i opplæringslovens § 4A-3. Voksne som har fullført grunnskolen eller tilsvarende, men som ikke har fullført videregående opplæring, har etter søknad rett til videregående opplæring. Denne retten inntreffer fra og med det året de fyller 25 år.

§ 4A-3 sier videre at opplæringen skal tilpasses den voksnes livssituasjon, at den skal kunne oppfylles gjennom fjernundervisningstilbud, at den voksne skal ha rett til å fullføre opplæringsløpet og at den voksne skal ha rett til opplæring i overensstemmelse med den opplæringstiden som er fastsatt i læreplanen. Det er også regulert samme sted at opplæringen er gratis og at voksne har rett til realkompetansevurdering og kompetansebevis.

Det vises også til § 6-27 siste ledd i forskrift til opplæringsloven. Her heter det at voksne med rett til videregående opplæring etter § 4A-3 i opplæringsloven ”til vanleg” skal få tilbud om opplæring i overensstemmelse med den sluttkompetansen de ønsker. Det kan i denne vurderingen også legges vekt på mulighetene som den enkelte har til å oppnå yrkes- eller studiekompetanse.

2.3 Påbygging til generell studiekompetanse som tilbud

Påbygging som et tilbud etter to år i yrkesfaglig videregående opplæring, ble innført som en generell ordning fra starten av skoleåret 1996–1997. Da søkte 1 700 elever dette tilbudet. I skoleåret 2012–2013 søkte 15 214 elever. Dette utgjør omtrent halvparten av elevene som opprinnelig begynte på et yrkesfaglig utdanningsprogram. Det viser at oppslutningen om yrkesfagene synker etter hvert som elevene går gjennom utdanningsløpet. Dette kan gjøre det vanskelig for fylkeskommunene å dimensjonere utdanningstilbudet i videregående opplæring. Det kan få den konsekvensen at ressurser brukes på å utdanne elever til noe de ikke fullfører eller ikke får bruk for.

Søkertallene i videregående opplæring viser at mange unge gjerne vil starte på et yrkesfaglig utdanningsprogram, men avslutte med generell studiekompetanse. Noen kan etter avsluttet grunnskole være umotivert for et studieforbereende løp, men er samtidig opptatt av ikke å stnege dører til videre utdanning. Ved å ta det avsluttende påbyggingsåret i stedet for å fortsette det yrkesfaglige løpet med læretid, får elevene en praktisk start på videregående opplæring og en generell studiekompetanse som åpner muligheten for høyere utdanning. Dette har utviklet seg til å bli en slags ”tredje vei” gjennom videregående opplæring og er ifølge forskning ikke først og fremst en løsning for dem som føler at de har valgt feil. Ønsket om høyere utdanning og å ”tangere” foreldres utdanningsnivå er en internasjonal trend. Andre kan oppleve usikkerhet knyttet til om en del fag- og svennebrev har verdi og status på arbeidsmarkedet. Dette gjør at mange unge opplever generell studiekompetanse som

et tryggere alternativ. Forskning fra blant annet Evalueringen av Kunnskapsløftet² underbygger en slik påstand.

Etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring – med svennebrev, fagbrev eller yrkeskompetanse – har elevene i dag ingen lovhemlet rett til påbygging selv om de i en del fylkeskommuner er gitt en mulighet til å søke. Da er de avhengig av at de bor i ”riktig” fylkeskommune og er prisgitt den innretningen som hver enkelt fylkeskommune har gitt sitt tilbud.

I dag kan fagarbeidere innen flere fag søke universitets- og høyskoleutdanning – uten påbyggingskurs og generell studiekompetanse, men med generell tilrettelegging ved starten av studiet. Tilbudene om dette gis særlig innen ingeniørfag og andre tekniske fag og er under stadig utvikling.

2.4 Departementets vurderinger

2.4.1 Generelt

Som beskrevet i pkt. 1.3 ovenfor velger mange elever å avbryte fag- og yrkesopplæringen for ikke å redusere muligheten til høyere utdanning. Dette kan være uheldig. Fag- og yrkesopplæring gir en kompetanse som Norge har behov for. Prognoser om behov for fremtidig arbeidskraft understreker dette.

Departementet mener at det å gi elevene en rett til påbygging etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring har mange fordeler. Flere vil kunne fullføre fag- og yrkesopplæringen og gå ut i arbeidslivet og eventuelt ta kunnskapene fra arbeidslivet med seg inn i en høyere utdanning på et senere tidspunkt. Dette er gunstig for den enkelte og for samfunnet. Departementet mener at forslaget vil føre til en mer attraktiv fag- og yrkesopplæring blant unge. Det vil kunne bidra til at flere både velger og fullfører et slikt utdanningsløp.

Med rett til påbygging etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring vil elever kunne fullføre fag- og yrkesopplæringen uten å tape sine muligheter til senere å få generell studiekompetanse om de ønsker dette. Samtidig vil det ikke ”tvinge” elever til å søke seg direkte fra to-årig yrkesutdanningsløp til påbygging tredje året i videregående opplæring, men heller stimulere dem til å gå den yrkesfaglige veien videre til fag- eller svennebrev. Man vil da kunne oppnå at en del blir i det yrket de er utdannet for – noen kanskje for alltid, andre for noen år. Samtidig har de som velger å gjøre dette, muligheten for å revurdere sitt yrkesvalg og søke seg til høyere utdanning om de ønsker det – enten umiddelbart etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring eller etter noen år i det yrket de er utdannet i. Målet er å gjøre det mer

---

² Markussen, E. og S.K. Gloppen (2012). *Påbygg – et gode eller en nødløsning? En studie av påbygging til generell studiekompetanse i Østfold, Akershus, Buskerud, Rogaland og Nord-Trøndelag skoleåret 2010–2011*. Oslo: NIFU

Vibe, N., M.W. Frøseth, E. Hovdhaugen og E. Markussen (2012). *Strukturer og konjunkturer. Evaluering av Kunnskapsløftet. Sluttrapport fra prosjektet «Tilbudsstruktur, gjennomføring og kompetanseoppnåelse»*. Oslo: NIFU

Aarkrog, V. og S.W. Bang (2013). *Resultater af evalueringer af Kunnskapsløftet: En syntese*. Aarhus: Aarhus universitet

attraktivt å gå ut i lære og fullføre fag- og yrkesopplæringen. Et slikt tiltak kan også bidra til bedre resultater i påbyggingsåret og gi mindre frafall i videregående opplæring. Dette vurderes som viktige hensyn å ta for å foreslå en rett for denne gruppen som går utover dagens ungdomsrett.

Departementet mener at et forslag i tråd med ovennevnte vil imøtekomme både elevenes søkemønster og utdanningsambisjoner og behovet for flere fagarbeidere. Den økte etterspørselen etter dette tilbudet i de fylkeskommunene som allerede tilbyr dette viser behovet og ønskene. Det er samtidig urettferdig at bostedsfylket skal være avgjørende for om en elev får et slikt tilbud når det ikke er en lovfestet rett. Ordningen bør være lik uansett bosted.

En studie fra Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) om påbygging i fem fylker viser at en større andel elever fullfører og består påbygging etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring sammenlignet med Vg3 påbygging. Dette kan ha mange grunner, eksempelvis alder, motivasjon, opptakskrav, lavere uketimetall og at elevene har bedre faglige forutsetninger.

Det er generelt sett ønskelig at flere ungdommer velger læreplass etter Vg2 da det er mangel på arbeidskraft i en del yrker. På den annen side kan dette for enkelte fylkeskommuner være en utfordring fordi noen fylkeskommuner har for få læreplasser. Departementet viser her til arbeidet for å øke antallet læreplasser, blant annet gjennom en samfunnskontrakt, omtalt i Meld. St. 20 (2012–2013) *På rett vei*.

Det er mulig at innføring av en slik påbyggingsrett vil påvirke elevenes søkemønster slik at færre vil søke påbygging som tredje år i videregående opplæring mens flere i stedet vil søke påbygging etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring. I noen fylkeskommuner som gir begge tilbudene har man sett klare tendenser til en slik vridning i elevenes søkemønster. Innføring av en rett til påbygging etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring for alle kan påvirke denne utviklingen ytterligere. Dette er i så fall en ønsket utvikling fra departementets side.

2.4.2 Rettighet for dem som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i kraft av ungdomsretten

Departementet foreslår at retten til påbygging til generell studiekompetanse gis til de elever som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæringen som en del av ungdomsretten etter opplæringslovens § 3-1. De må ha tatt ut hele retten innen utgangen av det året de fyller 24 år.

De som ikke tar ut sin rett til videregående opplæring som ungdomsrett, får rett til videregående opplæring etter 25 år, dvs. som voksenrett. Det vises til omtale av dette under pkt. 1.2 *Gjeldende rett*.

Målgruppen for den retten som her foreslås innført er fortrinnsvis ungdom. En utvidet påbyggingsrett skal være en hjelp for unge som har problemer med å vurdere og å ta stilling til hva slags utdanning og yrke de skal velge. Mange av disse velger å ta påbygging som tredje år i videregående opplæring for ikke å risikere tap av senere muligheter. Hvis de vet at de kan fullføre fag- og yrkesopplæringen og samtidig ha mulighet til senere å få generell studiekompetanse, er sannsynligheten stor for at flere vil fullføre og bestå fag- og

yrkesopplæringen og at færre vil stryke i påbyggingsåret enn om de tar dette som tredje år i videregående opplæring.

De som fullfører videregående opplæring som voksne er ikke i samme situasjon. De antas å være mer modne til å ta de rette valgene om egen opplæring og yrke. At disse skal få en ubetinget rett til påbygging i tillegg til den utdanningen de allerede har tatt, faller utenfor formålet med forslaget som blant annet er at flere skal fullføre og bestå fag- og yrkesopplæringen. Dette taler etter departementets syn for å innføre retten til påbygging som en rett for dem som har tatt videregående opplæring som en del av ungdomsretten. Det understrekes imidlertid at voksne etter § 6-27 i forskrift til opplæringsloven, nevnt ovenfor under pkt. 1.2 om gjeldende rett, ”til vanleg” skal få tilbud om opplæring i overensstemmelse med den sluttkompetansen som de ønsker.

Fylkeskommuner som allerede i dag gir et slikt tilbud har varierende praksis. Noen gir det som en utvidet ungdomsrett bare til dem som har tatt opplæringen som del av ungdomsretten. Andre fylkeskommuner gir tilbudet til alle, også til dem som bruker voksenretten til å ta videregående opplæring. Undertiden er tilbudet til voksegruppen avhengig av at det er ledige plasser. Noen fylkeskommuner begrenser tilbudet til dem som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i noen yrker, for eksempel i helserelaterte yrker som helsefagarbeider, hudpleier, apotektekniker, tannpleier og helsesekretær.

2.4.3 Retten gis ikke tilbakevirkende kraft

Et spørsmål som henger nært sammen med problemstillingen ovenfor, er om ordningen skal gis tilbakevirkende kraft, altså fra hvilket tidspunkt ordningen skal gis virkning.

Formålet med forslaget er at flere i fremtiden skal fullføre og bestå. Målgruppen er dem som *i tiden fremover* tar fag- og yrkesopplæring og velger å fullføre dette løpet fremfor å ”sikre seg” generell studiekompetanse gjennom påbygging i Vg3. På en slik bakgrunn foreslås ikke at ordningen gis tilbakevirkende kraft.

Praksis i de fylkeskommunene som i dag gir tilbudet er varierende på dette punktet. Noen gir tilbudet med full tilbakevirkende kraft slik at enhver som er kvalifisert kan søke, uansett når opplæringen er gjennomført, i hvert fall dersom det er ledige plasser. Andre begrenser tilbudet til dem som for eksempel har fullført og bestått fag- og yrkesopplæringen etter innføring av Kunnskapsløftet.

Departementet foreslår at retten gis til dem som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i 2014 eller senere.

2.4.4 Varigheten av retten

En problemstilling departementet har vurdert er varigheten av retten, dvs. når retten må tas ut. Det kan reises spørsmål om retten må tas ut innen en viss alder, umiddelbart etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring eller først et visst antall år etter at fag- og yrkesopplæringen er fullført og bestått.

Hvis varigheten gjøres kort, vil virkningen av det som ønskes oppnådd falle bort. Det er et ønske at flere skal forbli i det yrket de har valgt. Er varigheten kort, vil mange raskt ta påbygging for å sikre seg retten til generell studiekompetanse. Det må derfor åpnes opp for at

det kan gå en del år før man eventuelt ombestemmer seg og i stedet for å bli i yrket heller vil velge annen og høyere utdanning. Hvis retten på den annen side ikke avgrenses i tid, risikerer man intet ved å bli i yrket. Muligheten for påbygging vil bestå uansett. Dessuten kan en god tilleggseffekt være at enkelte kan gå tilbake til videre opplæring dersom de av ulike grunner ikke lenger kan utføre yrket. Ved sykdom og uførhet vil dette kunne bidra til større muligheter for å fortsette i arbeid.

Noen av fylkeskommunene som gir et slikt tilbud i dag setter ingen begrensninger slik at retten kan tas ut når som helst, uavhengig både av tid og alder. Andre fylkeskommuner setter en begrensning, for eksempel slik at retten må tas ut senest to år etter avsluttet fag- og yrkesopplæring.

Departementet foreslår at retten til påbygging kan tas som en utvidet del av retten til videregående opplæring. Forutsetningen er da at fag- og yrkesopplæringen på forhånd er fullført og bestått som en del av ungdomsretten, jfr. pkt. 1.4.2 foran. De som ønsker å ta påbygging før utløpet av det året de fyller 24 år, vil gjøre dette som en del av ungdomsretten etter opplæringsloven § 3-1. Det forutsetter at retten er *tatt ut* innen utløpet av det året de fyller 24 år.

For dem som tar ut retten senere foreslås at påbyggingen tas som en del av voksenretten etter opplæringsloven kap. 4A. Dette vil blant annet ha betydning for studiestøtten, se nedenfor under pkt. 1.5.

2.4.5 Forholdet mellom påbygging til generell studiekompetanse og praksisbrev

Departementet har vurdert om tilbudet om påbygging til generell studiekompetanse som her foreslås, også skal gis til praksisbrevkandidater.

Praksisbrev kan oppnås gjennom en forsøksordning der videregående opplæring tilrettelegges med vekt på praktisk opplæring de første årene og med en mulighet til å avlegge en praksisbrevprøve etter to års opplæring. I denne perioden er eleven formelt å betrakte som en praksisbrevkandidat. Etter disse to årene skal kandidaten kunne oppnå og få dokumentert en yrkeskompetanse som arbeidslivet kan bruke. Etter praksisbrevprøven skal kandidaten kunne fortsette opplæringen og oppnå full kompetanse innen faget i løpet av ordinær opplæringstid.

Fylkeskommuner som i dag har dette tilbudet er stort sett samstemte i at disse kandidatene som et minimum for å ta påbygging må ha fullført og bestått fag- eller svennebrev. I tillegg kreves av de fleste fylkeskommunene at disse kandidatene har bestått i fellesfagene, eventuelt har fått vitnemål. Disse fellesfagene kan tas på en såkalt "lærlingskole", alternativt som privatist. Noen fylkeskommuner vurderer også realkompetansevurdering og standpunktkarakterer i fellesfagene som tilstrekkelig for å kunne ta påbygging.

Departementet mener at slike kandidater kan gis rett til påbygging dersom de tilfredsstillende de kravene som stilles for rett til påbygging for andre. Det er ikke meningen at praksisbrevkandidater skal gis en "snarvei" til påbygging. De må som andre ha fullført og bestått fag- og yrkesopplæring.

2.4.6 Hvordan påbyggingsretten skal utformes

Hvordan påbyggingsretten skal utformes, vil variere avhengig av om retten tas ut som ungdom eller som voksen. Tas den ut som ungdom, kan gjeldende læreplan følges - med eller uten nødvendige tilpasninger. Tas den ut som voksen, må det legges vekt på den voksnes behov for og ønske om opplæring.

Det vanligste i dag er at fylkeskommuner tilbyr et helårlig skoleår på enten 30 eller 23 timer pr. uke som påbygging. I førstnevnte tilfelle – 30 timer pr. uke - er tilbudet normalt det samme som det påbyggingstilbudet man i dag har rett til som tredje år i videregående opplæring,³ ofte slik at elevene går i samme klasse enten de går tredje eller fjerde året som påbygging. I sistnevnte tilfelle – 23 timer pr. uke – gis ikke opplæring i kroppsøving og programfag fra utdanningsprogram for studiespesialisering. Noen fylkeskommuner tilbyr også halvårige påbyggingskurs over 19 uker. Påbyggingstilbud kan som alternativ til ordinær skoleundervisning utformes også som kveldskurs og som nettundervisning. Her er også praksis noe varierende fylkeskommunene imellom. Det varierer også ettersom påbyggingen gjelder ungdom eller voksne.

Ved lovfesting av en ny utvidet rett til påbygging, vil det nye påbyggingstilbudet bli nærmere omtalt i forskrifts- og læreplanverket til opplæringsloven.

2.5 Retten til utdanningsstøtte

Utdanningsstøtteordningen er et viktig utdanningspolitisk virkemiddel som blant annet har som formål å gi alle like muligheter til utdanning. Utdanningsstøtteordningen er regulert i lov om utdanningsstøtte av 1. april 2005 nr. 15, samt forskrifter om tildeling av utdanningstøtte som fastsettes årlig. Lånekassen administrerer to ulike ordninger for utdanningstøtte:

1. Støtteordningen for elever som tar videregående opplæring med rett etter opplæringsloven § 3-1 (ungdomsrett). Dette er en ordning som i hovedsak består av stipend - et grunnstipend som er behovsprøvd mot forsørgernes økonomi, et bostipend som bare gis til elever som må flytte hjemmefra på grunn av lang avstand mellom foreldrehjemmet og skolen og et utstyrsstipend som skal bidra til dekning av utgifter til nødvendig utstyr i opplæringen.
2. Støtteordningen for studenter i høyere utdanning og all annen utdanning/opplæring som tas uten rett etter opplæringsloven § 3-1. Støtten gis som lån, og studenter som ikke bor sammen med foreldrene kan få inntil 40 prosent av lånet gjort om til utdanningsstipend etter hvert som de fullfører utdanningen. Utdanningsstipendet er behovsprøvd mot egen økonomi.

Elever som har brukt opp ungdomsretten sin etter opplæringsloven § 3-1, og som tar påbygging for å få generell studiekompetanse, får i dag utdanningsstøtte etter den ordningen som er beskrevet i punkt 2 ovenfor. Dette gjelder både hvis de tar påbyggingsåret umiddelbart etter fullført fag- og yrkesutdanning og hvis de venter en periode med dette.

---

³ Vg3 påbygging omfatter i dag 701 timer fellesfag (140 timer historie, 56 timer kroppsøving, 140 timer matematikk (praktisk eller teoretisk), 84 timer naturfag og 281 timer norsk) og 140 timer programfag fra utdanningsprogram for studiespesialisering.

Støtteordningen for elever med ungdomsrett (punkt 1 ovenfor) er utformet på bakgrunn av at foreldrene har et forsørgeransvar for barnet så lenge det fortsetter med «vanleg» skolegang, jfr. barnelovens § 68. I begrepet ”vanleg skulegang” inkluderes videregående opplæring som eleven har lovfestet rett til etter opplæringslovens [§ 3-1](#).

Når det innføres en rett til påbygging etter fullført fag- og yrkesopplæring, må det vurderes etter hvilken støtteordning elevene skal få støtte.

For elever som går direkte over i påbygging etter fullført fag- og yrkesopplæring, synes det hensiktsmessig at utdanningsstøtte tildeles etter støtteordningen for elever med ungdomsrett (punkt 1 ovenfor). Disse elevene er i et sammenhengende løp, og det synes derfor naturlig at det gis støtte til fag- og yrkesopplæringen og påbyggingsåret etter det samme regelverket.

En del elever vil ha et opphold mellom fullført fag- og yrkesopplæring og påbyggingsåret. Så lenge dette avbrykket ikke er for langt, vil foreldrene fortsatt ha et forsørgeransvar for barnet under opplæringen. Barnelovens § 68 sier at forsørgerplikten varer så lenge barnet ”vil halde fram” med ”slik vanleg skulegang.” Også for denne gruppen foreslår departementet at det blir gitt støtte etter ordningen for elever med ungdomsrett (punkt 1 ovenfor). Det foreslås at denne støtteordningen skal gjelde for alle elever som tar påbyggingsåret innenfor aldersgrensen som gjelder for ungdomsretten etter opplæringsloven § 3-1. Elever som tar påbyggingsåret innen utgangen av det året vedkommende fyller 24 år, vil dermed få utdanningsstøtte etter ordningen beskrevet i punkt 1 ovenfor. Dette er det samme som gjelder for andre elever som av ulike grunner ikke bruker opp hele ungdomsretten sin innen dette tidspunktet.

Dette vil også bety at det gis støtte etter samme støtteordning både til de elevene som velger å ta påbygging før de har fullført fag- og yrkesopplæringen, og til dem som tar det etter fullført fag- og yrkesopplæring.

Departementet foreslår at varigheten av retten til påbygging ikke skal begrenses, jfr. pkt. 1.4.4 ovenfor. Dette betyr at også godt voksne personer som har tatt fag- og yrkesopplæring med ungdomsrett etter at retten til påbygging ble innført, får en lovfestet rett til å ta påbygging for å få generell studiekompetanse. Foreldrene vil ikke lenger ha et forsørgeransvar under opplæringen. For denne gruppen synes det mest hensiktsmessig å gi utdanningsstøtte etter den ordningen som er beskrevet i punkt 2 ovenfor.

2.6 Departementets forslag

Departementet foreslår å gi en rett til påbygging for dem som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæringen. Retten skal komme i tillegg til, ikke i stedet for, den eksisterende retten i dag til å ta påbygging etter to år i et yrkesfaglig utdanningsprogram. Den skal altså være et supplement til Vg3 påbygging til generell studiekompetanse.

I opplæringslovens § 3-1 vil det bli foreslått et nytt ellevte ledd som lovfester denne retten. Her vil ungdom med fullført og bestått fag- og yrkesopplæring gis rett til påbygging for å oppnå generell studiekompetanse. Retten vil være et tillegg til ungdomsretten på tre år som er regulert i § 3-1 første ledd og gjelde den som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i 2014 eller senere. Retten vil ha ubegrenset varighet med hensyn til når den kan tas ut. Det foreslås i bestemmelsen ingen egen forskriftshjemmel for departementet. Det legges til grunn at departementet har forskriftshjemmel i dagens § 3-4 i opplæringsloven.

I opplæringslovens § 4A-3 vil det bli foreslått et nytt syvende ledd som lovfester denne retten til påbygging for dem som er kommet til det året da de fyller 25 år. Det gjelder dem som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæringen som en del av ungdomsretten etter opplæringsloven § 3-1, men som tar påbyggingen som voksne (fra og med det året de fyller 25 år).

Retten til påbygging til generell studiekompetanse skal ikke gjelde dem som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæringen som voksen.

2.7 Private skoler

Departementet understreker at en elev som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring ved en privatskole vil ha rett til påbygging til generell studiekompetanse ved en offentlig skole på lik linje med andre elever. Departementet ber imidlertid om innspill dersom høringsinstansene har synspunkter på private skoler og påbygging.

2.8 Økonomiske og administrative konsekvenser

Innføring av rett til påbygging til generell studiekompetanse etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring innebærer en utvidelse av elevers rett til videregående opplæring. Departementet har anslått at minst 2 500 elever vil benytte seg av dette tilbudet allerede i skoleåret 2014-2015, og at det vil ha en årlig kostnad for fylkeskommunene på om lag 235 mill. kroner. Fylkeskommunen vil bli kompensert for kostnadene gjennom rammetilskuddet til fylkeskommunene. I Prop. 1 S (2013-2014) er det foreslått å bevilge 106 mill. kroner til dette i 2014, hvorav 98 mill. kroner foreslås lagt inn i rammetilskuddet til fylkeskommunene, og resten foreslås lagt inn til Lånekassen. Elevene som tar påbygging til generell studiekompetanse etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring vil få rett til støtte etter ungdomsretten gjennom Lånekassen.

Det antas at forslaget ikke vil ha vesentlige administrative konsekvenser.

2.9 Forslag til lovttekst

Nytt ellefte ledd i opplæringsloven § 3-1 skal lyde slik:

Den som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring som ein del av ungdomsretten etter første ledd, har etter søknad rett til eitt års påbygging til generell studiekompetanse. Retten gjeld elevar som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i 2014 eller seinare. Retten kan takast ut når som helst innan utløpet av det året da eleven fyller 24 år. Lovføresegna om at retten må takast ut i løpet av ein samanhengande periode på fem, alternativt seks år, som nemnd i tredje ledd, gjeld ikkje her.

Nytt syvende ledd i opplæringsloven § 4A-3 skal lyde slik:

Den som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring som ein del av ungdomsretten etter § 3-1 første ledd, har etter søknad rett til eitt års påbygging til generell studiekompetanse. Retten gjeld elevar som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i 2014 eller seinare. Retten kan takast ut når som helst etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring.

2.10 Merknader til lovforslagene

Til opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd første punktum

Forslaget gir den som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæringen som ungdomsrett etter opplæringslovens § 3-1 en lovfestet rett til ett års påbygging til generell studiekompetanse. Et grunnleggende vilkår for retten er fullført og bestått fag- og yrkesopplæring som del av ungdomsretten etter opplæringslovens § 3-1. Et annet vilkår for retten er at det må søkes om slik opplæring.

Til opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd annet punktum

Retten er et tillegg til ungdomsretten på tre år som er regulert i bestemmelsens første ledd. Den gjelder dem som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i 2014 eller senere.

Til opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd tredje punktum

Det er ingen begrensning for når retten må tas ut bortsett fra det at den må tas ut innen utløpet av det året da eleven fyller 24 år. Den må ikke bare være påbegynt, men være helt tatt ut innen dette tidspunktet. Hvis ikke, må den tas ut som voksenrett, se nedenfor om § 4A-3.

Til opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd fjerde punktum

Kravet om at ungdomsretten til videregående opplæring må tas ut i løpet av en sammenhengende periode på fem år, undertiden seks år, gjelder her ikke. Det er fullt mulig å fullføre et yrkesfaglig videregående løp først, arbeide som fagarbeider noen år og deretter ta påbyggingsåret. Kravet for at opplæringen kan sies å være tatt i kraft av ungdomsretten er bare at den tas ut og fullføres innen utløpet av det året da eleven fyller 24 år.

Til opplæringsloven § 4A-3 syvende ledd første punktum

Retten til påbygging gjelder også voksne, men som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæringen som en del av ungdomsretten etter opplæringsloven § 3-1. Retten til ett års påbygging til generell studiekompetanse må sees i sammenheng med § 6-27 i forskrift til opplæringsloven. Den sier at voksne – til vanlig – skal få tilbud om opplæring som gir dem den sluttkompetansen de ønsker. Et annet vilkår for retten er at det må søkes om slik opplæring.

Til opplæringsloven § 4A-3 syvende ledd annet punktum

Retten gjelder elever som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i 2014 eller senere.

Til opplæringsloven § 4A-3 syvende ledd tredje punktum

Den foreslåtte regelen setter ingen begrensning for uttak av retten til påbygging etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring. Retten kan tas ut når som helst etter dette tidspunktet.